A FEW ASPECTS RELATED TO THE RUSYN PEOPLE. A DISTINCT NATION OR A UKRAINIAN ETHNIC GROUP?

Laura Mihaela Brie
PhD student, "Babes-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: Rusyns. They claim they are not Ukrainian, but a distinct nation. After the breakup of the Soviet Union, there has been a revival of the Rusyn people in several countries, where they managed to be recognized as a distinct minority. As a consequence, this raised the question of their true identity, but so far there are relatively few studies dealing with this topic, and they are generally presenting either a pro-Ukrainian point of view, or a pro-Rusyn point of view. This paper presents an overview of the most relevant arguments taken into consideration, when discussing the origin and the historical path of the Rusyn people, as well as a few aspects in terms of ethnic features. The paper is part of a more extensive study regarding the Rusyn community, in the context of presenting the status and condition of the Ukrainian national minority in Romania.

Keywords: Rusyn, Ukrainian, national identity, Romania, minority

Problema identității rutene a revenit în atenția cercetătorilor în special după dezintegrarea Uniunii Sovietice, cînd s-a observat o renaștere a conștiinței naționale a acestei comunități. În cele cîteva studii recente mai ample care abordează această chestiune, se observă împărțirea cercetătorilor în două categorii: cei care consideră că rutenii sunt ucraineni, sau cel mult o ramură sau subgrup etnic al națiunii ucrainene, și cei care promovează ideea unei națiuni distincte, pe care ucrainenii au încercat să o asimileze, în procesul de construcție a propriei identități naționale.

În țări precum Slovacia, Polonia, Cehia, Ungaria, Statele Unite, rutenii sunt recunoscuți ca minoritate națională distinctă de ucraineni, însă în Ucraina, unde ar fi cei mai numeroși, nu sunt incluși pe lista celor 130 de minorități recunoscute. În România, rutenii figurează pe lista minorităților naționale, însă în recensămînturi sunt incluși la categoria ucraineni.

Terminologie

Dacă privim strict din perspectivă terminologică, putem observa în diferite dicționare și enciclopedii că termenul de rutean se referă la numele dat ucrainenilor în perioada Austro-Ungariei, iar ca sinonime sunt indicați termenii *rusnac* și *malorus*.[1] Conform *Dicționarului universal al limbei române*, ediția a VI-a, rutenii ar fi un „popor slav, în Galiția, Bucovina și Ungaria, în număr de peste 4 milioane"[2].

Inițial, termenul de rutean/rusnac desemnau persoanele care aparțineau confesiunii ortodoxe, și ulterior celei greco-catolice, ajungînd ca în pînă în secolul XIX toți slavii orientali, inclusiv ruși, bieloruși și ucrainenii, să folosească acești termeni pentru autoidentificare. După destrămarea Rusiei Kievene (sec. XIII) au început să se formeze diferite „națiuni slave orientale separate, cu identități de origine etnică diferite"[3]. În ce privește Ucraina, se afirmă că procesul de formare a identității ar fi fost finalizat în a doua

[1] https://dexonline.ro/definitie/rutean, ultima accesare 20 martie 2019.
[2] Lazăr Șăineanu, *Dicționarul universal al limbei române*, ediția a VI-a, Ed. Scrisul Românesc SA, Craiova, 1929.
[3] Alexander Duleba, „Chestiunea ruteană și minoritățile în relațiile slovaco-ucrainene", în *Altera*, Anul XII. 2006, nr. 29, p. 131, http://www.altera.adatbank.transindex.ro/pdf/29/008.pdf, ultima accesare 4 aprilie 2019.

BDD-A30552 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:50 UTC)

jumătate a secolului XIX, însă avînd în vedere evoluția statului după 1991 și mai cu seamă evenimentele recente petrecute pe teritoriul său, pare că formarea identității și construcția națională încă nu s-a încheiat.

Conform *Enciclopediei online a Ucrainei,* termenul de *rutean* corespunde cuvîntului ucrainean *rusyny*, și ar proveni din latinescul *Ruthenus,* preluat apoi de germani sub forma *ruthenen*. Prima mențiune a termenului de rutean ar fi fost în anul 1089, în Analele de la Augsburg (Annales Augustiani), cu privire la locuitorii Rusiei Kievene (*Rus'*), fiind apoi folosit timp de mai multe secole pentru a face referire la slavii din zona estică, în special ucraineni și belaruși.[4]

În *Dicționarul raselor sau al popoarelor*, termenul de rutean este discutat pe larg, indicînd încă de la început care sunt sinonimele sale: Ruși mici, maloruși, ruși de sud, iugo-ruși, cu mențiunea teritoriilor unde anumiți termeni sunt folosiți pentru a se referi la ruteni, în acest sens fiind indicate Austria, cu termenii *rusnac*, *rusin*, *rus roșu*, *galițian*; Rusia cu termenii de *ucrainean* sau *cerchez*, specificînd că unii dintre ei își spun simplu „*rus*", însă subliniază faptul că denumirea de *Ruși mici* (Little Russians) ar fi, din întreaga listă enumerată, denumirea cea mai potrivită, fiind considerați o ramură a rușilor, iar limba încadrată în categoria limbilor slavone sudice. Se mai arată în definiție că termenul de *Rusia Mică* ar fi de fapt o traducere literală a termenului Malorusia, Rusia de Sud și chiar Iugo-Rusia.[5] Astfel, definiția termenilor Ruși mici, maloruși, rusnac și rusin fac trimitere la termenul de rutean, indicînd că se referă practic la același popor.

Mai există și alte mențiuni în conținutul dicționarului, în cadrul explicațiilor extinse referitoare la alți termeni, cum ar fi de exemplu în cazul Cazacilor Occidentali: „cei de pe Nipru sunt în principal *Ruși mici* – adică *ruteni* la origine, iar cei de pe Don sunt ruși"[6].

S-au mai întîlnit și alți termeni folosiți pentru a face referire la ruteni, însă nu vom stărui asupra tuturor. Amintim doar cîteva dintre denumiri. Între cele mai cunoscute ar fi cea de lemkieni, sau lemko-rusini (termen apărut și folosit de la începutul secolului XX, această comunitate se regăsește și azi în Polonia), cea de podoleni (cei care trăiau în regiunea Ternopil), boiko (cei din sudul Liovului), și cea de huțul (regăsit și pe teritoriul României). Mai puțin auzite ar fi: *krainiaky*, *bliakhy*, *dolyniane*, și *verkhovyntsi*, însă aceștia nu sunt termeni folosiți de ei înșiși, ci mai degrabă de vecini sau chiar de cercetători, pentru a face mai ușor diferența și a-i clasifica în analizele lor.[7]

De asemenea se mai menționează și unele subgrupuri ale rutenilor, în funcție de locul unde trăiesc: *Stepoviks* (de stepă), *Poliechuks* (de pădure), *Werchowinci* (de munte), *Haiduks*, *Lemkes* (lemkieni, numiți astfel din cauza pronunției lor). Ultimii își spun rusnaci, adică Ruteni, care locuiesc în regiunea munților Beskizi, și se aseamnănă cu slovacii ca limbă și aspect fizic.[8]

Teritoriu

După cum observa Profesorul Magocsi, carpato-rutenii nu au avut niciodată propriul stat, ei fiind împărțiți peste granițele a patru state, Polonia, Slovacia, Ucraina și România, însă teritoriul pe care au locuit timp de secole, este cunoscut sub denumirea de Rusia

[4] John-Paul Himka, „Ruthenians", în *Internet Encyclopedia of Ukraine*, articol apărut inițial în Enciclopedia Ucrainei, vol. 4 (1993), http://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CR%5CU%5CRuthenians.htm, ultima accesare 20 martie 2019.

[5] Daniel Folkmar, Elnora Cuddeback Folkmar, *Dictionary of races and peoples*, Washington Government Printing Office, 1911, p.5, p.8, p.42, p.92, p.116, p.150, https://archive.org/details/dictionaryofrace00unitrich, ultima accesare 8 aprilie 2019.

[6] Daniel Folkmar, Elnora Cuddeback Folkmar, *op.cit.*, p. 42.

[7] Paul Robert Magocsi, *With Their Backs to the Mountains. A History of Carpathian Rus' and Carpatho-Rusyns*, Ed. Central European University Press, Budapesta-New York, 2015, p. 3.

[8] Daniel Folkmar, Elnora Cuddeback Folkmar, *op.cit.*, p.5, p.8, p.42, p.92, p.117.

BDD-A30552 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:50 UTC)

Carpatică – un teritoriu care nu a fost recunoscut ca entitate administrativă distinctă şi nu a avut niciodată vreo independenţă sau autonomie. Nu e de mirare că istoricii nu se pot pune de acord asupra teritoriului unde au locuit diferitele grupuri etnografice. În general se observă o tendinţă de a împinge graniţele şi a lărgi teritoriul, cum se întîmplă în cazul lemkienilor, pentru care etnografii extind teritoriul de la rîul Solinka pînă aproape la rîul San, iar alţii extind spre sud teritoriul, pînă în Transcarpatia.[9] Astfel, în partea de nord a Ungariei istorice, în peste 300 de sate, rusinii reprezentau populaţia majoritară.[10]

Teritoriul istoric, denumit Rutenia Carpatică cuprindea peste 18000 km^2, împărţit pe partea de nord-est a Slovaciei, de la rîul Poprad pînă la Tisa în Transcarpatia de astăzi în Ucraina, iar spre nord pînă în sud estul Poloniei.[11]

Profesorul şi istoricul Serhii Plokhy menţionează, într-una din cărţile sale despre istoria Ucrainei, voievodatele Rutenia şi Podolia, referindu-se la teritoriile Galiţiei şi Podoliei de vest, rupte de la Rusia Kieveană şi alipite Poloniei, în 1430.[12]

Limbă, caracteristici fizice şi cultură

Criteriul lingvistic şi anumite caracteristici culturale îi clasează pe ruteni în ramura slavică a popoarelor indo-europene, mai exact slavii de est, avînd o limbă înrudită din punct de vedere structural cu rusa, belarusa şi mai ales cu ucraineana. Este totuşi o limbă distinctă, deoarece rutenii s-au aflat pe teritorii cu mulţi locuitori de alte naţionalităţi şi există influenţe lingvistice ale acestor popoare: polonezi, slovaci, români, maghiari.[13]

În ce priveşte descrierea fizică, elemente de cultură şi civilizaţie, calităţi intelectuale ale rutenilor, *Dicţionarul raselor sau al popoarelor* menţionează că se aplică aceleaşi ca la Slavi şi ruşi în general, cu mici diferenţe: au capul rotund, sunt mai slabuţi şi mai înalţi decît ruşii, au nas mai mic, ten mai închis la culoare, însă ar fi mai inteligenţi decît aceştia.[14]

Rutenii din estul Carpaţilor (cunoscuţi sub numele de huţuli) sunt descrişi ca nişte oameni cărora le place poezia şi muzica, fiind ospitalieri dar în acelaşi timp şi oscilanţi, nestatornici şi pătimaşi.[15]

Istoricul Isidor Ieşanu vorbeşte despre trei tipuri de ruteni existenţi încă din vechime sau colonizaţi în Bucovina: *huţulii* (sau huţani), locuitori ai Carpaţilor Bucovinei şi parţial ai Ungaro-Galiţiei, pînă aproape de Tatra, *rutenii bătrîni*, care au fost înainte toţi români, dar s-au slavizat în perioada austriacă, *rutenii tineri* (ruteni uniaţi) numiţi astfel de poporul român, după confesiunea de care aparţin, cea greco-catolică, despre care susţine că sunt „toţi venetici din Galiţia, aduşi necontenit de Austria după anexare”[16]. Cu toate acestea, argumentează că există anumite deosebiri între huţuli şi ruteni, în ce priveşte caracteristicile fizice, rutenii avînd o statură mijlocie, păr blond, ochi albaştri, în schimb huţulii erau înalţi, zvelţi, cu păr brunet. Totuşi, pe baza caracteristicilor lingvistice, sunt cuprinşi în categoria rutenilor. Un aspect interesant menţionat de Ieşanu este acela că „deşi vorbesc aproape exclusiv idiomul *malorus*, aşa-numita limbă ruteană, sau mai bine zis subdialectul ei *podolic-huţulic*, au şi în

[9] Paul Robert Magocsi, *op.cit.*, p.1, p.5.
[10] Richard D. Custer, „Old Countrymen, New Neighbors: Early Carpatho-Rusyn and Slovak Immigrant relations in the United States”, în *Slovo*, publicată de National Czech & Slovak Museum and Library, vol. 17, nr. 1, 2016, p. 14, p. 15, https://issuu.com/wdgcom/docs/ncsml_slovo_summer_2016_final, ultima accesare 10 aprilie 2019.
[11] Patricia A. Krafcik, „Breaking Down Boundaries: A Brief Introduction to Carpatho-Rusyns”, în *Slovo*, publicată de National Czech & Slovak Museum and Library, vol. 17, nr. 1, 2016, p.4. https://issuu.com/wdgcom/docs/ncsml_slovo_summer_2016_final, ultima accesare 10 aprilie 2019.
[12] Serhii Plokhy, *Porţile Europei. O istorie a Ucrainei*, ed. Trei, Bucureşti, 2018, p. 88.
[13] Paul Robert Magocsi, *op.cit.*, p. 2.
[14] Daniel Folkmar, Elnora Cuddeback Folkmar, *op.cit.*, p. 116, p.117.
[15] Elisée Reclus, *Earth and Its Inhabitants. The Universal Geography. Austria-Hungary, Germany, Belgium, and the Netherlands*, vol. 3, ed. J.S. Virtue & Co. LTD, Londra, 1883, p. 119, https://archive.org/stream/pt1earthitsinhab03recl#page/n5/mode/2up, ultima accesare 6 aprilie 2019.
[16] Isidor Ieşanu, *Rutenizarea Bucovinei şi cauzele deznaţionalizării poporului român. După date autentice*, ed. Saeculum I.O., Bucureşti, 2014, p. 21.

BDD-A30552 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:50 UTC)

limba lor o mulțime de termeni vechi și curat românești”[17]. În unele scrieri ale vremii apar mai multe teorii (nedemonstrate), avansate de cercetători, care susțin că huțulii din Carpați ar fi de fapt români, sau că ar fi urmași ai cumanilor sau pecenegilor, care mai sunt menționați și sub denumirea de *uți*, care prin influență slavă s-a transformat în *huți*, rezultînd apoi prin articulare în limba română *huțul*.[18]

Mai există și alte studii și cercetări prin care s-a ajuns la concluzia că huțulii nu sunt ucraineni 100%, ci mai degrabă un grup etnic al ucrainenilor, cu caracteristici distincte, din punct de vedere lingvistic, antropologic, etnografic, folcloric, dar și la nivel filosofic, psihic și comportamental. Mai multe cercetări asupra etnogenezei lor ajung oarecum la aceeași concluzie de mai sus, că aceștia au apărut prin contopirea mai multor grupuri etnice eterogene, între care traci, sciți, geto-daci, români, cumani, și slavi, și că deși au anumite asemănări cu rutenii, la nivel de limbă și unele obiceiuri, aceștia ar fi mai apropiați de români, dacă se privește din perspectiva religiei, portului, tradițiilor, ceea ce pînă la urmă este perfect normal, avînd în vedere că trăiesc de sute de ani împreună cu românii, și în acest context este practic imposibil să nu existe influențe asupra lor.[19]

Date statistice

Din punct de vedere statistic, în a doua jumătate a secolului XIX, în Galiția și Bucovina rutenii erau majoritari: 2.445.700 în Galiția, iar în Bucovina 210.300 (depășind numărul românilor, 194.000).[20]

Recensământul din 1910 arată că din 798.929 locuitori ai Bucovinei, 273.254 vorbeau românește, iar 305.101 rutenește. Clasificarea statistică oficială este realizată după limba vorbită, iar faptul că numărul rutenilor îl depășește pe cel al românilor este explicat prin „presiunea organelor administrative și prin corecturi ulterioare în dosarele de conscripție”[21] în favoarea rutenilor, astfel că raportul numeric dintre români și ruteni ar fi fost în realitate cu totul altul, așa cum explică istoricul Ion Nistor, care încearcă să arate evoluția numărului românilor de pe vremea alipirii Bucovinei la Austria și pînă la începutul secolului XX, și interacțiunile dintre români și ruteni, care reprezentau totuși, în acel moment, 38% din întreaga populație, precum și „puternica forță de asimilare asupra Moldovenilor băștinași”[22].

În 1924, statisticile oficiale indică prezența rutenilor în proporție de 3,3% din totalul populației de pe teritoriul României. Este important de observat faptul că nu există nici o mențiune a termenului de *ucrainean*, ceea ce ar putea reprezenta încă un argument în favoarea ideii că termenul *rutean* ar fi doar denumirea veche a ucrainenilor.[23]

Conform statisticilor mai recente (2012), ar exista aproximativ 104.000 de carpato-ruteni în lume, însă neoficial se estimează peste 1.700.000. Dintre toate regiunile unde există în acest moment comunități de ruteni, se pare că cei mai mulți ar locui, conform statisticilor neoficiale, în Transcarpatia, peste 850.000, chiar dacă statistica oficială indică doar 10.000 în această regiune. În România, sunt aproximativ 250 ruteni declarați, însă neoficial ar fi în jur de 35.000.[24]

Principalele localități populate de ruteni în mod compact sunt Ruscova, Repedea, Poienile de sub Munte (pe Valea Ruscovei), Crasna, Bistra, Valea Vișeului (pe Valea Vișeului), Lunca la Tisa, Crăciunești, Tisa și Bocicoi (pe Valea Tisei), și Rona de Sus (pe

[17] Isidor Ieșanu, *op.cit.*, p. 23.
[18] Isidor Ieșanu, *op.cit.*, p. 24.
[19] Dragoș Huțuleac, „Despre originea, limba și cultura etniei hutule în contextul globalizării”, în *Memoria Ethnologica*, nr. 50-51, ianuarie – iunie 2014 (an XIV), p. 77.
[20] Elisée Reclus, *op.cit.*, p. 121.
[21] Ion I. Nistor, *Românii și rutenii în Bucovina. Studiu istoric și statistic*, Ed. Academiei Române, București, 1915, p. 1.
[22] Ibid., p. 2.
[23] Mihaela Roxana Prisacariu, *Statutul juridic al minorităților naționale*, Ed. C.H. Beck, București, 2010, p. 109.
[24] Paul Robert Magocsi, *op.cit.*, p.1.

BDD-A30552 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:50 UTC)

Valea Ronișoarei), și de asemenea în Cîmpulung la Tisa, unde mare parte din ei s-au maghiarizat.[25]

Identitate

De-a lungul timpului s-au dezvoltat mai multe teorii cu privire la identitatea rutenilor. Părerile erau împărțite nu doar între istorici, cercetători, sau lingviști, ci chiar rutenii s-au divizat în funcție de sentimentul lor de apartenență la o națiune sau alta.

După dezintegrarea monarhiei habsburgice, cei aproximativ 1 milion de ruteni rămași blocați în Transcarpatia, care pe vremea Dublei Monarhii aparținea ungurilor, nu știau ce sunt cu adevărat: ruși, ucraineni, sau un grup etnic distinct: ruteni.[26] Au apărut astfel orientarea rusofilă, grupul celor care considerau că rutenii fac parte din națiunea imperială rusă, și cea ucrainofilă, cuprinzîndu-i pe cei care considerau că rutenii aparțin națiunii ucrainene. Fiecare orientare a folosit o limbă diferită ca modalitate de autoidentificare. În plus, „tendințele ucrainofile și rusofile au fost întărite de un semnificativ aflux de ruși albi și ucraineni imigranți în Cehoslovacia după primul război mondial”[27].

Așa cum arată istoricul Ion Nistor, datorită evoluției istoriei, o parte din națiunea ucraineană a ajuns „în hotarele României, și anume în vechile provincii moldovenești: Bucovina și Basarabia, precum și Maramureș”[28]. În perioada în care și-a redactat lucrarea sa (1934) se auzea deja de ucraineni și de Ucraina, dar acest nume nu este „însemnat pe nici o hartă și în nici un atlas istoric sau geografic”[29], punîndu-și chiar întrebarea dacă nu cumva ucrainenii sunt o ramură a poporului rus, iar țara lor doar o simplă noțiune geografică. Istoricul explică faptul că odată cu instalarea țarului Petru cel Mare, rușii au început să aibă o poziție tot mai importantă între popoare, astfel că încet, încet au ajuns să susțină tot mai puternic „ideea de unitate a națiunii ruse”[30] conform căreia aceasta ar cuprinde trei ramuri etnice: velicorușii (rușii-mari), maloruși (rușii-mici) și bielo-rușii (rușii-albi), care vorbesc aceeași limbă, cu unele mici variații de dialect, în funcție de regiunea unde trăiesc. Mai mult decît atît, prin 1835 a început să se răspîndească ideea (propagandistă) că rutenii din Galiția fiind „frați și consîngeni ai rușilor moscoviți, n-ar avea nevoie de a-și crea o literatură proprie ruteană, cînd le stă doară la îndemînă literatura rusă așa de bogată și de variată”[31], iar prin 1866 exista deja un organ al rutenilor rusofili, format din cîțiva intelectuali, care subliniau că ar trebui să folosească toți aceeași limbă, mai ales în scris, limba literară rusă, fiind toți același popor și neexistînd nici o diferență între ei.[32] Aceștia fac parte din grupul rutenilor bătrîni (curentul panrus), care susțineau unitatea poporului rus.

Ulterior, ca răspuns la propaganda grupului rutenilor bătrîni, a apărut o nouă mișcare, cea a rutenilor tineri (mișcarea națională separatistă ruteană), grup format din tineri care-și desfășurau studiile la Liov, și care încercau să promoveze limba populară și tradiția istorică a neamului lor.[33]

Guvernul austriac susținea mișcarea rutenilor tineri, sperînd ca prin aceștia să poată schimba tendințele de expansiune ale Rusiei, și mai mult, au admis chiar folosirea limbii rutene la liceul academic din Liov, începînd cu anul 1874.[34]

---

[25] Ion Petrovai, *Multiculturalism în Țara Maramureșului. Valori culturale ucrainene*, Ed. Academia Română – Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2007, p. 19.
[26] Serhii Plokhy, *op.cit.*, p. 276.
[27] Alexander Duleba, *op.cit*., p. 131.
[28] Ion I. Nistor, *Problema ucraineană în lumina istoriei*, Ed. Vestala, București, 2016, p. 26.
[29] Ibid., p. 26.
[30] Ibid., p. 30.
[31] Ibid., p. 30.
[32] Ibid., p. 31.
[33] Ibid., p. 33, p.34.
[34] Ibid., p.38.

BDD-A30552 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:50 UTC)

De asemenea, după urcarea lui Franz Josef pe tron, rutenii au început să primească anumite privilegii, inclusiv dreptul de a-şi înfiinţa propriul consiliu (sfat) naţional, denumit Înaltul Sfat Rusesc sau Sfatul Sf. Gheorghe, care se ocupa de elaborarea programului politic al rutenilor, care voia să formeze o provincie autonomă, cuprinzînd Galiţia de est, Rusia Subcarpatică şi Bucovina. Au reuşit cel puţin să introducă limba ruteană la Universitatea din Liov, prin crearea unei catedre de limbă şi literatură ruteană, precum şi o publicaţie proprie.[35] Avînd orientări naţionaliste, au reuşit să propage, la sfîrşitul sec XIX, ideea că ei şi poporul lor care trăia în Imperiul Habsurgic aparţineau unei naţiuni rutene distincte.[36]

Preotul greco-catolic Ivan Naumovîci considera că rutenii austrieci fac parte dintr-o naţiune rusă mai mare. Susţinătorii săi se considerau membri ai Rusiei Mici şi credeau că limba rusă literară era de fapt o variantă a limbii vorbite în Rusia Mică, şi că orice malorus putea să o stăpînească extrem de rapid. Însă încercările lor au eşuat şi apărut un amestec de rusă şi slavonă bisericească, fapt ce a mărit şi mai tare confuzia cu privire la apartenenţa lor. Ulterior, Naumovîci a încercat să creeze o naţiune ruteană distinctă.[37]

Elisée Reclus menţionează despre ruteni în opera sa, „Pămîntul şi locuitorii săi", că reprezintă una din cele trei naţiuni slavice care vorbesc o limbă distinctă, alături de cehi şi de polonezi.[38] Totodată spune despre teritoriul din nordul Ungariei, menţionînd ca centru principal al rutenilor oraşul Ujhorod, că au avut loc anumite schimbări la nivel de naţionalităţi de-a lungul timpului, mai ales în secolul XIX, astfel că germanii au devenit maghiari slovaci sau ruteni, în schimb cei din sud au reuşit să-i germanizeze pe vechii sîrbi şi români din regiunile lor.[39] Rutenii (sau Ruşii Mici), spune Reclus, locuiau în zonele deluroase ale Tisei şi afluenţilor săi:

> „aceşti ruşi – numiţi Oroszok de către Maghiari – s-au stabilit pentru prima dată în pădurile ce acopereau anterior în întregime Carpaţii, şi s-au răspîndit treptat pe teritoriul care se întinde de la Tatra pînă la munţii Transilvaniei. Unele districte unde se vorbea germana cu o sută de ani în urmă au devenit rutene, însă în altă parte sunt teritorii mari locuite de ruteni, unde acum se vorbeşte numai maghiară şi română"[40].

Conform *Dicţionarului raselor sau al popoarelor*, amintit mai devreme, Austria a folosit denumirea de rutean pentru a face referire la acest popor, iar acest termen a devenit comun chiar şi în aria ştiinţifică, denumind toţi Ruşii mici, „inclusiv cei din Ucrainia, în Rusia, chiar dacă galiţienii îşi spun *rusini* sau *rusnaci*."[41] Totodată, se subliniază de mai multe ori faptul că toţi cei ce poartă denumirile enumerate (rutean, *rusnac*, *rusin*, *rus roşu*, *galiţian, ucrainean, malorus, rus mic*) reprezintă aceeaşi rasă, iar limba pe care o folosesc este aceeaşi, ea fiind diferită de limba rusă şi cu un alfabet mai vechi decît al acesteia din urmă.[42]

Profesorul Plokhy utilizează termenul Rus' şi rus' în special pentru perioada medievală, dar nu numai, şi de asemenea termenul de rutean/ruteni pentru a-i denumi pe ucrainenii epocii moderne timpurii, iar pentru epoca modernă, foloseşte termenul de ucrainean, motivînd că „de la crearea statului independent al Ucrainei în 1991, cetăţenii acestuia au ajuns să se numească toţi ucraineni, indiferent de trecutul lor etnic"[43]. Totodată Plokhy explică faptul că ucrainenii au fost cunoscuţi după diferite denumiri, în funcţie de

[35] Ibid., p. 35.
[36] Serhii Plokhy, *op.cit.*, p.195, p.196.
[37] Serhii Plokhy, *op.cit.*, p. 202.
[38] Elisée Reclus, *op.cit.*, p. 3.
[39] Ibid., p. 97.
[40] Ibid., p. 97.
[41] Daniel Folkmar, Elnora Cuddeback Folkmar, *op.cit.*, p.116.
[42] Ibid., p.116.
[43] Serhii Plokhy, *op.cit.*, p. 26.

BDD-A30552 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:50 UTC)

epoca și regiunea în care aceștia locuiau: în Polonia ei se numeau rusini, în Imperiul Habsburgic se numeau ruteni, iar în Imperiul Rus erau denumiți maloruși. Adoptarea termenului de ucraineni pentru a-și defini grupul etnic, și cel de Ucraina pentru a-și numi țara, a avut loc în secolul XIX, în procesul de construcție națională, din dorința de a se deosebi cît mai clar de ruși. Mai mult, Plokhy subliniază și faptul că este recomandat oricui abordează subiectul strămoșilor ucrainenilor moderni, să folosească cel puțin doi, dacă nu chiar mai mulți termeni.[44] În urma cercetărilor sale, Plokhy observă că și în textele căzăcești ale vremii (sec XVIII), se foloseau termeni precum Rusia Kieveană/Rutenia, Rusia Mică sau Ucraina pentru a desemna aceeași entitate politică și că în spatele acestei uzanțe exista o logică, deoarece termenii reflectau identități politice interconectate, sau înrudite. Plokhy face și o analogie pentru a defini relația dintre acești termeni, cu păpușa matrioșka:

> „cea mai mare putea fi identitatea Rusiei Mici din perioada ce a urmat bătăliei de la Poltava, înăuntrul ei se găsea păpușa reprezentînd patria ucraineană căzăcească de pe ambele maluri ale Niprului; și înăuntrul acesteia se afla identitatea Rusiei Kievene sau cea ruteană a Uniunii Polono-lituaniene. În inima ei, identitatea Rusiei Mici păstra amintirea vechii uniuni a Rusiei Kievene dar și pe cea a recent formatei Ucraine căzăcești”[45]

De asemenea, Plokhy subliniază că în anii 1800 ucrainenii din Galiția își spuneau ruteni sau rusini, iar în Imperiu erau cunoscuți de cele mai multe ori tot după acest nume.[46]

În *Enciclopedia online a Ucrainei* se promovează aceeași idee, că denumirea de rutean este de fapt denumirea istorică folosită pentru ucrainenii rusini. Mai mult, termenul ar proveni din latinescul Ruthenus, care denumea un trib Celtic din vechea Galie, care trăia în regiunea unde astăzi se găsește orașul Rodez[47], idee ce se regăsește și la Profesorul Magocsi[48].

Un alt element care ar susține afirmația că rutenii și ucrainenii ar reprezenta același popor, îl găsim în istoria orașului Liov, înființat de către „regele rutean Daniel Romanovici”[49].

De asemenea, faptul că în anul 1871 la Universitatea din Liov existau doar două limbi oficiale: ruteana și poloneza, nefăcîndu-se nici o mențiune la limba ucraineană ne duce cu gîndul tot la ideea că ucraineana și ruteana ar fi de fapt una și aceeași.[50]

Profesorul Ion Petrovai descoperă în cercetările sale legate de Țara Maramureșului, faptul că ucrainenii au fost menționați în documente sub denumirea de *rus* (de la numele statului kievean), iar în partea de vest a Ucrainei, în special în zona Bucovinei, Maramureșului și Banatului, sau sub denumirea de ruteni, acesta fiind un termen întîlnit cu precădere în istoriografia germană și austriacă. Mai exact, termenul „*Ruthean* era varianta latină folosită pentru termenul *rusin* (denumire etnică folosită de ucrainenii din Galiția, Bucovina și Zakarpatia) în cancelariile austriece”[51]. Mai tîrziu, printr-un memorandum înaintat de societatea științifică Taras Șevcenko din Liov s-a solicitat înlocuirea acestui termen vechi, cu unul nou, de ucrainean, însă în multe regiuni aflate sub administrație austriacă, cum este Maramureșul, nu s-a ținut cont de solicitări, continuîndu-se folosirea termenului de rutean.[52]

---

[44] Ibid., p. 25, p. 26.
[45] Ibid., p. 160.
[46] Ibid., p. 192.
[47] John-Paul Himka, *op.cit.*
[48] Paul Robert Magocsi, *op.cit.*, p. 50.
[49] Oana Rusu, „Liov, orașul-comoară al Ucrainei”, în *Ziarul Lumina*, 3 septembrie 2008, http://ziarullumina.ro/liov-orasul-comoara-al-ucrainei-53890.html, ultima accesare 10 aprilie 2019.
[50] Idem.
[51] Ion Petrovai, *op.cit.*, p. 25, p. 26.
[52] Ibid., p. 25, p. 26.

BDD-A30552 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:50 UTC)

Pe la 1894 apare, la Liov, un nou partid politic, național democrat, care revendică anumite teritorii, dar și autonomia, anume teritoriul din Austria care era locuit de ruteni să devină provincie autonomă, iar Galiția să fie împărțită în două și unită cu Bucovina să devină o altă provincie, cu administrație proprie. Această grupare folosește pentru a defini națiunea lor, termenul de ucrainiți, în loc de ruteni și maloruși. Rutenii bătrîni au contestat această denumire multă vreme, dar în final aceasta s-a impus.[53]

Mai mult decît atît, la sfîrșitul celui de-al Doilea Război Mondial, sub presiunile lui Stalin, teritoriul Ruteniei Subcarpatice a fost anexat Uniunii Sovietice, schimbânu-i-se și denumirea, în Transcarpatia, sau Ucraina Transcarpatică (Zakarpattia, în limba ucraineană). Astfel, frămîntările și problema identității lor a luat sfîrșit, căci Stalin le-a impus identitatea ucraineană, interzicîndu-li-se și utilizarea limbii rusine, și exprimarea naționalității. În timp ce unii au acceptat ucrainizarea, alții au protestat, adoptînd identitatea slovacă, fapt observat ulterior în statistici: de la 85.000 rusini în 1930, pînă la 1980 numărul a scăzut la 31.000.[54]

Astfel, ideea creării unei națiuni rutene greco-catolice distincte sub conducere habsburgică a durat cam 20 de ani. Deși a fost consolidată oarecum de evenimentele revoluționare din 1848, nu a supraviețuit transformării Imperiului Habsburgic în Dubla Monarhie. Între timp, în ambele grupări, cea rusofilă și cea ucrainofilă, exista certitudinea că rutenii Habsburgilor și maloruții Romanovilor fac parte din aceeași națiune, dar întrebarea era care din ele: panrusă sau panucraineană?[55]

Problema este, în esență, după cum consideră Profesorul Magocsi, legată de denumire. Mai exact, ce termen foloseau ei pentru a se defini, cum îi defineau alții, în trecut, și cînd și cum a fost adoptat etnonimul sau denumirea lor națională actuală. Slavii estici care locuiau în regiunea carpatică s-au asociat întotdeauna cu denumirea de Rus", sau derivatele rusin sau rusnac. Acest termen de Rus" nu trebuie însă confundat, cum se întîmplă uneori, cu termenul geografic Rusia și etnonimul rus (locuitor al Rusiei). Pînă pe la începutul secolului XIX, termenul de rusin / rutean era folosit și de belaruși și de mulți ucraineni pentru a se denumi. Magocsi consideră că ar trebui adăugat un prefix geografic la etnonim, astfel încît să reiasă cu exactitate despre ce popor este vorba. Variante propuse ar fi Carpato-rusini, carpato-ruteni, sau carpato-ruși, carpato-ucraineni și chiar ungro-rusini.[56]

Auto-afirmare

De-a lungul istoriei rutenilor, s-au observat, după cum explică și Profesorul Magocsi, trei momente importante de „trezire" a conștiinței naționale. Primul a fost în perioada cuprinsă între 1848-1868, al doilea în perioada interbelică, și al treilea, recent, după 1989. Astfel, evenimentele din 1848, cunoscute sub denumirea de „primăvara națiunilor", au reprezentat o oportunitate pentru promovarea publică a ideii că rusinii sunt un popor distinct, observîndu-se unele preocupări și activități intelectuale și educaționale pentru păstrarea și dezvoltarea limbii și culturii carpato-rutenilor, însă aceste acțiuni au fost întreprinse de persoane izolate una de alta, fără posibilitate de a colabora în mod organizat.[57]

Perioada interbelică a reprezentat un fel de epocă de aur pentru ruteni, deoarece au reușit să obțină o oarecare independență politică și recunoaștere la nivel internațional, mai ales prin diferitele opțiuni politice disponibile,[58] inițial în componența Cehoslovaciei, apoi trecînd sub stăpînirea Ungariei și sfîrșind în componența Uniunii Sovietice.

[53] Ion I. Nistor, *Problema ucraineană în lumina istoriei*, Ed. Vestala, București, 2016, p. 43.
[54] Patricia A. Krafcik, *op.cit.*, p. 6, p. 7.
[55] Serhii Plokhy, *op.cit.*, p. 203, p. 204.
[56] Paul Robert Magocsi, *op.cit.*, p. 3.
[57] Ibid., p. 105, p. 127.
[58] Alexandra C. Wiktorek, *Rusyns of the Carpathians: Competing Agendas of Identity*, teză de masterat, Facultatea de Arte și Științe, Universitatea din Georgetown, 2010, p. 23.

BDD-A30552 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:50 UTC)

Începînd cu 1989 a avut loc a treia tentativă de „deșteptare" națională, prin înființarea mai multor organizații în diferite țări unde aceștia sunt dispersați, reușind prin colaborare să obțină recunoașterea oficială a Carpato-rusinilor ca minoritate națională în mai multe țări. În Ucraina sunt recunoscuți doar de guvernul regional al Transcarpatiei, iar în România deși nu sunt recunoscuți ca minoritate națională (la recensămînturi sunt incluși în categoria ucrainenilor), au totuși o organizație proprie (Uniunea Culturală a Rutenilor din România), și un reprezentant în Parlament (Gheorghe Firczak).[59]

Concluzii

Avînd în vedere toate cele de mai sus, se poate spune că linia de demarcație între cele două națiuni, cea ruteană și cea ucraineană nu este clar trasată, identitatea lor fiind dificil de definit. Neavînd, timp de sute de ani, instituții naționale, publicații, sau școli, și mai ales în contextul în care unii lideri locali erau fie rusofili, fie maghiarofili, se poate înțelege de ce nu s-a dezvoltat conștiința națională între membrii comunității. Mai mult decît atît s-au creat și confuzii la nivel de termeni, cînd a început să se folosească și termenul de rusnac (pentru rusini), care de fapt, istoric vorbind, ajunsese să denumească persoanele de confesiune greco-catolică, indiferent că erau maghiari, slovaci sau rusini, fiind interpretați astfel ca o comunitate etnolingvistică în loc de una religioasă. În aceste condiții, de la un recensămînt la altul, aceeași persoană se putea declara slovac, și mai tîrziu rusin.[60]

Trăind într-o zonă de intersecție a mai multor culturi, între Orient și Occident, rutenii au fost atrași în diferite direcții în ce privește identitatea lor națională, ajungînd în multe cazuri la o alegere dificilă, între a se considera ucraineni, sau membri ai unui popor mai mare „pan-rus", sau ca grup distinct.[61]

Totuși, dacă ne gîndim la Rusia Kieveană, denumită și Marele Ducat al Ruteniei, sau Rutenia Kieveană, considerată statul predecesor al 3 națiuni slave: Belarus, Ucraina și Rusia, pare ușor să acceptăm ideea că ucrainenii și rutenii ar fi același popor, sau că ucrainenii au fost, cîndva, ruteni, care în contextul evoluției istorice și-au schimbat denumirea, la fel cum și noi românii am fost odată, cîndva, valahi...

Așa cum este de părere și Profesorul Petrovai, „după un veac de cercetări în domeniu, [...] este normal să ne alăturăm specialiștilor și să utilizăm, normal și firesc, denumirea de ucrainean"[62].

BIBLIOGRAPHY

1. Custer, D. Richard, „Old Countrymen, New Neighbors: Early Carpatho-Rusyn and Slovak Immigrant relations in the United States", în *Slovo*, publicată de National Czech & Slovak Museum and Library, vol. 17, nr. 1, 2016, pp. 14-19, https://issuu.com/wdgcom/docs/ncsml_slovo_summer_2016_final
2. Duleba, Alexander, „Chestiunea ruteană și minoritățile în relațiile slovaco-ucrainene", în *Altera*, ANUL XII. 2006, nr. 29, pp. 127-147, http://www.altera.adatbank.transindex.ro/pdf/29/008.pdf
3. Folkmar, Daniel; Cuddeback Folkmar, Elnora, *Dictionary of races and peoples*, Washington Government Printing Office, 1911, https://archive.org/details/dictionaryofrace00unitrich
4. Himka, John-Paul, „Ruthenians", în *Internet Encyclopedia of Ukraine*, articol apărut inițial în Enciclopedia Ucrainei, vol. 4 (1993),

[59] Patricia A. Krafcik, *op.cit.*, p. 6, p. 7.
[60] Richard D. Custer, *op.cit.*, p. 15.
[61] Patricia A. Krafcik, *op.cit.*, p. 4.
[62] Ion Petrovai, *op.cit.*, p. 26.

BDD-A30552 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:50 UTC)

http://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CR%5CU%5CRuthenians.htm
5. https://dexonline.ro/definitie/rutean
6. Huțuleac, Dragoș, „Despre originea, limba și cultura etniei huțule în contextul globalizării”, în *Memoria Ethnologica*, nr. 50-51, ianuarie – iunie 2014 (an XIV), pp. 74-85
7. Ieșanu, Isidor, *Rutenizarea Bucovinei și cauzele deznaționalizării poporului român. După date autentice*, ed.Saeculum I.O., București, 2014
8. Krafcik, A.Patricia, „Breaking Down Boundaries: A Brief Introduction to Carpatho-Rusyns”, în *Slovo*, publicată de National Czech & Slovak Museum and Library, vol. 17, nr. 1, 2016, pp.4-8, https://issuu.com/wdgcom/docs/ncsml_slovo_summer_2016_final
9. Magocsi, Paul Robert, *With Their Backs to the Mountains. A History of Carpathian Rus' and Carpatho-Rusyns*, Ed. Central European University Press, Budapesta-New York, 2015
10. Nistor, Ion I., *Problema ucraineană în lumina istoriei*, Ed. Vestala, București, 2016
11. Nistor, Ion I., *Românii și rutenii în Bucovina. Studiu istoric și statistic*, Ed. Academiei Române, București, 1915
12. Petrovai, Ion, *Multiculturalism în Țara Maramureșului. Valori culturale ucrainene*, Ed. Academia Română – Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2007
13. Plokhy, Serhii, *Porțile Europei. O istorie a Ucrainei*, ed. Trei, București, 2018
14. Prisacariu, Mihaela Roxana, *Statutul juridic al minorităților naționale*, Ed. C.H. Beck, București, 2010
15. Reclus, Elisée, *Earth and Its Inhabitants. The Universal Geography. Austria-Hungary, Germany, Belgium, and the Netherlands*, vol. 3, ed.J.S. Virtue & Co. LTD, Londra, 1883, https://archive.org/stream/pt1earthitsinhab03recl#page/n5/mode/2up
16. Rusu, Oana, „Liov, orașul-comoară al Ucrainei”, în *Ziarul Lumina*, 3 septembrie 2008, http://ziarullumina.ro/liov-orasul-comoara-al-ucrainei-53890.html
17. Șăineanu, Lazăr, *Dicționarul universal al limbei române*, ediția a VI-a, Ed. Scrisul Românesc SA, Craiova, 1929
18. Wiktorek, C. Alexandra, *Rusyns of the Carpathians: Competing Agendas of Identity*, teză de masterat, Facultatea de Arte și Științe, Universitatea din Georgetown, 2010

BDD-A30552 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:38:50 UTC)